

הכנס המדעי ה-15
מחקר, עיון ויצירה באורנים – תשע"ד

הורים, מחנכים וסטודנטים במפגשים חינוכיים

יו"ר: יעל פויס

**הזהות המקצועית של רכז ההערכה הבית ספרי בזיקה
לזהות ההערכה הבית ספרית כפרופסיה**

**The school evaluation-coordinator's professional identity in relation to the
identity of school evaluation as a profession**

המחקר בוחן את הזהות המקצועית של התפקיד החדש של רכז ההערכה בזיקה להתפתחות המואצת של ההערכה בבתי ספר כפרופסיה אוטונומית, תוך התמקדות בתפיסות ובציפיות של שותפי התפקיד, על רקע העקרונות המנחים את תרבות ההערכה בבית ספרם. תפקידו של רכז ההערכה הוא להוביל להטמעה של תרבות הערכה בית ספרית ובעקבותיה לקבלת החלטות פדגוגיות וארגוניות מבוססות נתונים. תפקידו של הרכז הוא מורכב, מעורבותו נדרשת בתחומים רבים והוא מתאפיין בחוסר בהירות ועמימות בכל הנוגע לגבולות התפקיד ביחס לשאר חברי הצוות. העמימות האופפת את ההערכה כפרופסיה ואת תפקיד רכז ההערכה עלולה להוות מכשול בפני המשך התפתחותה כפרופסיה אוטונומית ובפני פיתוח הגדרת תפקיד מובחן של מעריך בית ספרי פנימי. על-פי מודל המחקר המושגי, הזהות המקצועית של רכזי ההערכה מתפתחת ומתעצבת בהקשר הבית ספרי, לאור תפיסותיהם וציפיותיהם של אנשי החינוך, במרחב הכולל שלושה ממדים המקיימים ביניהם קשרי גומלין רקורסיביים הדוקים: ממד ארגוני-ניהולי; ממד מומחיות ומקצועיות בתחום הדעת; ממד פדגוגי-דידקטי. ברמה האישית ממדים אלו מעוגנים ברמת המבנה הן ביסודות הסוציולוגיים המאפיינים הערכה בחינוך כפרופסיה מתפתחת, והן בשלושת מקורות הסמכות עליהם נשענת תביעתן של פרופסיות מודרניות להכרה בלגיטימציה של סמכותן המקצועית (קולגיאלית, קוגניטיבית ומוסרית).

שאלות המחקר העיקריות הן: (1) באיזו מידה תופסים אנשי חינוך את הזהות המקצועית של תפקיד רכז ההערכה כתפקיד מקצועי מובחן; ו-(2) מהו משקלם היחסי של כל אחד מהממדים: מבני-ארגוני, מומחיות ומקצועיות ופדגוגי-דידקטי, בזהות המקצועית של תפקיד רכז ההערכה, על-פי תפיסתם של אנשי חינוך. מערך המחקר כלל שלב איכותני ושלב כמותי. במדגם הסופי נכללו 12 בתי-ספר ממלכתיים במגזרים היהודי והערבי במחוז חיפה.

מן הממצאים עולה כי רוב אנשי החינוך מודעים לתפקיד, אך התפיסה הרווחת היא שזהו תפקיד מקצועי המשולב בדרך כלל בתפקיד אחר ואינו בהכרח מובחן. מרואיינים שתפסו את התפקיד כמחייב התמקצעות, הסמכה והשכלה אקדמית בתחום ההערכה בחינוך, מיצבו את התפקיד בדרג הניהולי, בעוד שאלו שתפסו את כישורי ההערכה רק כחלק מידע התוכן המקצועי הדיסציפלינרי של כל מורה מקצועי, מיצבו את התפקיד בצוות הפדגוגי (כרכז נוסף) או תפסו אותו כמשולב בתפקידו של רכז הפדגוגיה. כמשוער, נמצא קשר בין תפיסתם של אנשי חינוך את העקרונות המנחים את תרבות ההערכה בבית-ספרם, לבין ממדי הזהות המקצועית של התפקיד, בממד הפדגוגי-דידקטי. בניגוד למשוער, לא נמצא קשר בין תפיסתם של אנשי החינוך את תרבות ההערכה לבין תפיסת ההערכה כפרופסיה.

תפיסת מוקד התפקיד כהתמקצעות בהערכה משרטטת את הגבולות בין התפקידים ותוחמת את תרומת התפקיד לקידום התפתחותה של ההערכה כתחום דעת פרופסיונלי אוטונומי. קשר הגומלין הרקורסיבי שבין זהות מקצועית (ברמה האישית) לזהות המקצוע (ברמת המבנה) שזור בתפיסת התפקיד (ברמת המערכת), הן בעיני ממלא התפקיד והן לאור תפיסותיהם וציפיותיהם של עמיתיו מהתפקיד, וממנו כממלא התפקיד.

מילות מפתח: רכז הערכה, הערכה בחינוך, זהות מקצועית, תפיסת תפקיד, שינויים במערכת החינוך

השוואה בין-תרבותית: פרשנות הורים בישראל ובארצות הברית

למסרים של מחנכי הורים

Cross-cultural comparison: Parental interpretation of parent educator messages in Israel and the USA

"חינוך הורים" הוא שדה חינוכי גדל והולך בישראל, בארצות הברית ובמדינות מערביות אחרות בעשורים האחרונים. שדה זה כולל ספרי הדרכה ועיתונים להורים, אתרי אינטרנט, הרצאות, קבוצות הדרכה להורים וכד'. במסגרות אלה, בעקבות תהליך הגלובליזציה, מנחילים מומחים מתחומי הפסיכולוגיה והחינוך (פסיכולוגים, מנחי הורים וכד'), תאוריות וטכניקות תקשורתיות דומות הנוגעות למשמעת ולניהול רגשות, זאת על מנת לסייע להורים לבסס יחסים דמוקרטיים עם ילדיהם ולחנך אותם לאזרחות תורמת ומועילה.

במחקרים שונים שבחנו את אמונותיהם ותפיסותיהם של הורים בארצות שונות, נמצא כי הן מבוססות על ניסיונם החברתי ועל אמונותיהם התרבותיות של ההורים. מחקרים אחרים בחנו את התכנים המועברים להורים במסגרות של "חינוך הורים" בארצות שונות, אולם רק מחקרים מעטים בחנו את האופן שבו מפרשים ההורים את המסרים המוצגים להם על-ידי מחנכי ההורים במדינות השונות.

המחקר הנוכחי מתמקד בפרשנות תרבותית זו. המחקר משווה כיצד הורים שמתתפים בקבוצות הדרכה להורים בישראל ובארצות הברית, מפרשים ומיישמים את סגנון המשמעת ואת הטכניקות התקשורתיות המועברים להם על-ידי מחנכי ההורים, לאור אמונותיהם התרבותיות.

במחקר השתתפו חמש קבוצות הדרכה להורים: שלוש קבוצות בישראל ושתיים בארצות הברית, אשר פעלו לפי שתי גישות רווחות בתחום הדרכת ההורים בארצות אלה: הגישה האדלריאנית וגישת ההורות היעילה. הנתונים נאספו באמצעות שיטות מחקר איכותניות - תצפיות משתתפות וראיונות עם ההורים והמנחים שהשתתפו בקבוצות. הנתונים נותחו בגישה של תאוריה המעוגנת בשדה, שמטרתה לגלות את התפיסות, הפרשנויות והדילמות היומיומיות של המשתתפים.

ממצאי המחקר מראים כי על אף שמחנכי ההורים הציעו להורים בישראל ובארצות הברית סגנון משמעת וטכניקות תקשורתיות דומות, שמטרתם להנהיג במשפחה "תקיפות אדיבה", ההורים בכל אחת משתי הארצות פירשו ויישמו את הידע באופן שונה בהתאם לאמונותיהם התרבותיות. האמריקאים, המושפעים מערכים של אינדיבידואליות ושל שמירה על חוק וסדר, העידו שהם מציבים לילדיהם גבולות ללא כל קושי, ואף מקצינים בתקיפותם. לעומתם ההורים הישראלים, המושפעים מערכים של סולידריות ושל קיום משא ומתן לגבי חוקים, הביעו אי רצון להשליט משמעת, והעדיפו לנהל משא ומתן מתמשך עם ילדיהם לגבי החלטות רבות.

ממצאים אלו מלמדים כי על מחנכי ההורים להיות מודעים לכך שעליהם להתחשב, במתן עצותיהם, במרקם התרבותי של קהל ההורים. על מחנכי ההורים לזכור כי התאוריות והפרקטיקות שהם מלמדים (שעל-פי רוב מייצגות את התרבות הדומיננטית המערבית), אינן נתפסות ומיושמות כמובנות מאליהן על-ידי כל ההורים, ולכן יש להציגן באופן משווה שיוצר דיאלוג עם הערכים והפרקטיקות שאותם הביאו ההורים מתרבויות מוצאם.

מילות מפתח: קבוצות הדרכה להורים, הגישה האדלריאנית, גישת ההורות היעילה, גלובליזציה, השוואה בין-תרבותית

Elisheva Barkon, Naomi Belotserkovsky

חוג במשבר: איתור בעיות וניסיונות לפתרון

A department in crisis: Identifying problems and possible solutions

במשך שנים רבות החוג לשפה ולספרות אנגלית באורנים הצטיין ברמתו בהוראת אנגלית בארץ ובהכשרת מורים להוראת השפה, אך בשנים האחרונות חלה שחיקה רבה ברמת החוג ובמעמדו עד כדי מצב משברי.

ההרצאה מנתחת את הגורמים למצב הנוכחי ומציגה דרכים שונות שנקטו בשנתיים האחרונות במטרה להביא ליציאה מן המשבר ולהבראת החוג. בין הגורמים המרכזיים נציין את שינוי פרופיל המתקבלים לחוג בעקבות גידול מספר הסטודנטים להסבה, פתיחת תוכניות לימוד דו-חוגיות המגבילות את החשיפה לשפה וסף כניסה נמוך ביותר, המקשה על הוראה ולמידה אקדמית.

המצב המדאיג של החוג עלה באופן קבוע בישיבות צוות ובמפגשים לא פורמליים של הסגל. לצד זה, המחקר שנערך בתחילת שנת הלימודים תשע"ב ובדק את הלמידה בחוג לשפה וספרות אנגלית, הראה אי שביעות רצון בולטת בקרב הסטודנטים. עם החלפת ראשי החוגים ולאחר שנה של למידת השטח, במהלכה ראש החוג נפגשה באופן אישי עם כל חברי הצוות והתייעצה עם אחת מראשות החוג לשעבר, היא יזמה בדק בית יסודי בשיתוף מלא של המרצים בחוג. עד כה, זכו כל הצעדים שנקטו לבדיקת הבעיות והיזמות לפתרון לתמיכה בלתי מסויגת, לשיתוף פעולה ולהערכה רבה בקרב צוות החוג והנהלת המכללה.

הדרכים שנקטו לצורך ההבראה נוגעים לתחומים שונים: עבודת צוות, מעקב אחר סטודנטים, בדיקת תכני הלימוד בקורסים והעלאת סף הכניסה הנדרש. הופעלה עבודת צוות בדיסציפלינות השונות הנלמדות בחוג הנוגעת לנושאים תכניים ומתודיים. בפגישות הצוות נבדקים הסילבוסים, מותאמות הדרישות בקורסים השונים ונשקלות דרכי ההערכה. מתקיים מעקב צמוד וקפדני אחר עמידת הסטודנטים בדרישות האקדמיות, צעד המאפשר הרחקת סטודנטים שאינם מתאימים ללימודים בחוג ולהוראת אנגלית במערכת החינוך. נערך רענון התכנים בקורסי החובה והבחירה: הוצעו קורסים חדשים המעוררים עניין הן מבחינת תוכנם והן מבחינת חוויית הלימוד בהם. כן עודכנו והועשרו קורסי היומנה במגמה לשפר יכולות דיבור וכתובה של הסטודנטים, תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים חדשים. נקבע סף כניסה גבוה יותר ומבחני הכניסה הותאמו לדרישות האקדמיות והמעשיות במגמה להעדיף איכות של המתקבלים לחוג על כמות. צעד זה ננקט כדי להבטיח שהמתקבלים יוכלו להשלים לימודיהם בהצלחה בחוג ובהמשך יעסקו בהוראה איכותית של השפה.

בהרצאה תוצג בדיקה השוואתית של המתקבלים בתשע"ד מול הלומדים בחוג, בדיקה שנערכה כדי לבחון את התאמת מבחני הכניסה ולעקוב אחר התקדמות הסטודנטים.

בימים אלה מתוכננות יוזמות חדשות להגברת חשיפתם של הסטודנטים לאנגלית, להוספת תכנים לימודיים עדכניים, לגיוון ושיפור דרכי הוראה והערכה, זאת במטרה להציב את החוג לשפה וספרות אנגלית כמוביל בהכשרת המורים לאנגלית בארץ במאה העשרים ואחת. התהליכים והיזמות שנקטו להבראת החוג לשפה וספרות אנגלית יכולים להוות מודל לעשייה דומה בחוגים השונים ולהציע רעיונות לצוותים פדגוגיים במכללה ומחוצה לה.

מילות מפתח: משבר, פתרונות, פרופיל הסטודנטים, חשיפה לשפה, רף כניסה

מתיאוריה למעשה: סדנת אנגלית עם דגש על הבדלים בין-אישיים**From theory to practice:****An EFL workshop emphasizing individual differences**

אחוז ניכר מקרב התלמידים המסיימים תיכון בכל שנה מתקשה באנגלית. ברוב הכיתות בהן ילמדו מורים לאנגלית יהיו הבדלים בין יכולותיהם הלשוניות של התלמידים. האתגר העומד בפני המורים לאנגלית הוא לסייע לכל התלמידים ברכישת השפה האנגלית, כולל לאלה הנמצאים בצד החלש של הרצף. מורים לאנגלית חשים לעתים שלא הוכנו כראוי להתמודד עם אתגר מסוג זה. התערבות מוקדמת היא הרצויה ביותר מכיוון שיש בכוחה למנוע התפתחות פער שקשה לצמצמו, ובמקרה של התערבות מוקדמת מוצלחת, תלמידים אינם חווים שנים של תסכול שנתפס כאי מסוגלות נלמדת שנגרמת בשל שנים של כישלון.

בתשע"ד נפתחה לראשונה בחוג לאנגלית במכללת אורנים סדנת אנגלית המתמקדת בהבדלים בין-אישיים (במסגרת קורסי בחירה). מטרת הסדנה היא לתת לסטודנטים הזדמנות ליישם תאוריות שלמדו. הסטודנטים יעריכו את יכולותיהם של תלמידים עם קשיי למידה בתחום האנגלית, יבנו תוכנית התערבות המבוססת על ההערכה, ילמדו את התלמידים לאורך שנת הלימודים בהנחיית מנחת הסדנה, ובסוף השנה, לאחר ההתערבות, יעבירו שוב אבחון על מנת להעריך את מידת ההתקדמות. בניית מסגרת הסדנה דרשה למידת מודלים של סדנאות לחינוך מיוחד שקיימות באורנים שנים רבות והתאמתם לחוג לאנגלית.

הכנת הסדנה דרשה איתור בית ספר יסודי מתאים באזור ויצירת קשר עם המנהלת ועם המורים לאנגלית, וכן איתור הורים של תלמידים מתאימים, כאלה שסיימו שנה ראשונה של למידת אנגלית (כיתה ג') והם בעלי קשיים בשפה. נערכו פגישות אישיות עם הוריהם של המועמדים להצטרף לסדנה על מנת להסביר להם את מטרתה וללמוד ולהכיר את התלמידים.

שבועיים לאחר פתיחת שנת הלימודים הגיעו לאורנים 13 תלמידי כיתות ד'-ה' דוברי עברית כשפה ראשונה שחוו קושי ברכישת אבני היסוד של השפה האנגלית. לכל תלמיד הוצמדו שני סטודנטים העובדים איתו ומלמדים אותו, כך שבאופן זה נבנית גם מסגרת של עריכת תצפיות כאשר אחד מהסטודנטים עורך תצפיות על בן זוגו ולהפך.

במהלך השבועיים הראשונים של הסדנה בוצעו הערכות באנגלית. נבדקו ידיעת הגרפמות השכיחות לצורך קריאה וכתובה, קריאת מילים, אוצר מילים, הבנת הנקרא ואיות. לאחר ההערכות נערכו פגישות אינדיבידואליות של מנחת הסדנה עם כל זוג סטודנטים על מנת לבנות תוכנית התערבות. בהמשך, הסטודנטים החלו ללמד את התלמידים.

הסדנה עדיין בתחילת דרכה ומלווה בעין ביקורתית יחד עם התלהבות רבה מצד כל הגורמים המעורבים בדבר. בין הסוגיות שרצוי להתמודד איתן במשך השנה ולקראת השנה הבאה, נמצאת בדיקת האפשרות של הצטרפות תלמידים דוברי ערבית כשפת אם לסדנה.

מילות מפתח: מתכשרים להוראה, מתיאוריה למעשה, קשיי למידה, אנגלית כשפה זרה